Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Culegere text: **Florina Cismaru**
Tehnoredactare și copertă: **Andrei Motora**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**
**REMETE, GEORGE**
**Leacuri contra evlaviei : alte răspunsuri la aceleași întrebări** / George Remete. - București : Paideia, 2021
ISBN 978-606-748-444-1

2

© **Toate drepturile sunt rezervate autorului**

George Remete

# Leacuri contra evlaviei

## - alte răspunsuri la aceleași întrebări -

paideia

2021

*cel sfânt*". Astfel, imediat după citirea Sf. Evanghelii, adică după cuvântul personal, direct şi expres al lui Iisus Hristos, în loc să-i cânte Lui, corul îi cântă şi-i mulţumeşte episcopului: *„Întru mulţi ani, Stăpâne!"* Păi, Stăpânul nu e episcopul, ci Iisus Hristos! Nu episcopul a spus cuvintele dumnezeieşti ale Evangheliei, pentru care mulţumim acum, ci Iisus Hristos.

De ce este „evlavia" clericală suprema minciună şi ticăloşie? Pentru că nicăieri nu se învaţă şi nu se produce un obraz mai gros şi mai tare, o făţărnicie mai rafinată, o răbdare infinită şi o tenacitate absolută precum în anumite medii clericale. Nicăieri nu este „diplomaţia" mai subtilă şi „evlavia" mai perversă, adică *„urâciunea pustiirii în locul cel sfânt"*. Dacă ar face un stagiu, o „ascultare", răbdare, rafinare şi tenacitate sau „un an la pension" în acest mediu, orice politician ar deveni un „sfânt", un Machiavelli sau un „animal politic" invincibil. „Evlavia" produce şi promovează aşa ceva, credinţa niciodată.

# CUPRINS

## Partea I: Minora

Om şi condiţie umană ..... 7
Vârstă, timp, moarte, pomenire ..... 17
Libertatea ..... 29
Fiinţă şi suferinţă ..... 31
Cunoaşterea ..... 35
Cunoaştere şi cuvânt ..... 41
Normalitate, nebunie, modă ..... 47
Creaţie şi succes ..... 53
Comunicare, comuniune, festivitate ..... 61
Pandemia 2020-2021 ..... 67
Umanitate, progres, omenie ..... 75

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

## Partea a II-a: Moralia

Ființă, libertate, morală ..... 81
Bine și rău ..... 88
Păcatul ..... 92
Adevăr, minciună, dreptate ..... 99
Onestitate și consecvență ..... 107
Preț și dispreț ..... 110
Bunătate, prietenie, iubire ..... 116
Civilitate, spiritualitate, patriotism ..... 125
Cunoaștere, artă, educație, politică, intelectualitate și morală ..... 141
Postură și impostură ..... 153

## Partea a III-a: Theologica

Dumnezeu ..... 167
Providența divină ..... 175
Moarte, judecată, viață veșnică ..... 183
Iisus Hristos ..... 190
Biserica ..... 198
Rugăciunea ..... 206
Credință și necredință ..... 209
Credință și credințe ..... 218
Credință și „evlavie” ..... 223
„Evlavia” laică ..... 239
„Evlavia” clericală ..... 245

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

# OM ŞI CONDIŢIE UMANĂ

## Om şi animal

În această lume, omul este singura fiinţă care *„se tulbură”* (Ps. 38,9), adică se frământă şi se ne-odihneşte fără motiv sau interes. Nici animalele şi nici îngerii nu se tulbură şi nu se agită degeaba, precum omul. Dar şi omul, *„în zadar se tulbură”*, căci nimeni nu scapă de originea sa, adică de pecetea nefiinţei. După cum se vede, rămânem cu întrebarea dacă omul există sau e numai o iluzie a fiinţei, cum zice Eminescu: *„Că vis al morţii-eterne e viaţa lumii-ntregi”* („Împărat şi proletar”).

Deosebirea între om şi animal nu este că omul are raţiune, sentiment şi voinţă (sau conştiinţă) iar animalul n-ar avea. Şi animalele au „raţiune”, „sentiment” şi „voinţă”, iar problema „conştiinţei” n-are rost să o punem, căci e discutabilă şi la oameni: în cele mai multe cazuri ea este mai mult o dedublare sau o justificare, adică auto-conservare. Nicio fiinţă din existenţă n-are atâta talent de justificare şi motivare precum omul: Îl uimeşte şi pe Dumnezeu.

Deosebirea între ei e alta. Numai omul *se* întreabă, animalul doar *întreabă*. Numai omul se întreabă: *„Cine sunt eu? Ce înseamnă că trăiesc? Ce înseamnă că mor?*

*Ce va fi după moartea mea? E posibil să mai existe ceva, dacă eu mor?*" Această ființă de nimic e capabilă să vorbească cu Dumnezeu: să-L întrebe și chiar să-I răspundă. Or, e greu de crezut că animalul vorbește cu Dumnezeu: deși, Dumnezeu știe! Psalmistul zice că: *„puii leilor mugesc ca să apuce și să ceară de la Dumnezeu mâncarea lor*" (Ps. 103,22).

Omul este „animal rațional" nu pentru că gândește, calculează, apreciază și judecă lumea, ci pentru că se gândește și *se judecă* pe sine. El e singurul animal care se judecă și *se condamnă pe sine*.

Omul e capabil atât de *auto-compătimire* cât și de *auto-disprețuire*. El a putut să conceapă și să proclame: *„Ce ființă mizerabilă și ticăloasă e omul!"* Poate că animalul e capabil de autocompătimire; dar de autodispreț e capabil numai omul. E greu de crezut că vreun animal a simțit sau a conceput ideea *„Ce mai put! Ce mizerabil sunt! Ce ființă mizerabilă e animalul!"*

Omul e singurul animal care se iluzionează, *se dedublează* și *se falsifică*. Omul e atât de inventiv, „versatil" (cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul) sau șmecher, încât reușește și să se contrazică. S-ar putea ca animalul să fie dezamăgit de sine însuși, dar nu să se contrazică. Animalul și îngerul nu se contrazic niciodată. Dar poate asta nu e numai slăbiciunea, limita sau greșeala omului, ci și șansa lui.

Omul *își face planuri*, animalul nu. Căci animalul își face numai planuri pe termen scurt, „pe metru pătrat", din strictă necesitate, pe când omul își face planuri pe termen nesfârșit și fără necesitate sau presiune. Se poate spune că animalul e o ființă a prezentului, pe când omul e mai mult al viitorului. El e ființa care trăiește numai prin aruncarea în viitor, numai în măsura în care își face planuri. Omul e singurul animal care-și concepe, anticipează, plănuiește și gospodărește moartea.



În acest sens, diferența între ei este *auto-depășirea*. Oricât ar evolua și progresa, omul nu este mulțumit sau sațiat niciodată: nu există un capăt al cunoașterii sau sațiului pentru om. Tot astfel, oricât ar evolua și progresa, animalul este mereu o limită a cunoașterii și sațietății: el nu cunoaște dorul infinitului de cunoaștere și ființare.

Toate animalele însetează după viață. În acest sens, omul nu este o ființă excepțională pentru că însetează după „viața veșnică", ci pentru că însetează după dreptate, milă și iubire, și nu acceptă o lume în care avantajele materiale sunt satisfăcute dar cele superioare nu.

Omul este singurul animal căruia *„i se urăște cu binele"*, care este în veci nemulțumit, inventiv și spontan.

O deosebire este și *nesimțirea*. Nu există animal nesimțit; nesimțirea e un apanaj sau o performanță umană. Și, simetric, este și pudoarea. Nu există animal rușinos sau pudic. Iar aici este extrem de important că nesimțirea și pudoarea nu sunt calități dobândite sau morale, ci întâi de toate sunt ființiale.

Omul este animalul care *trădează*. Pentru trădare e nevoie de viclenie. Se spune că multe animale au viclenie.

Nu este adevărat: ceea ce numim „viclenie", la animale nu e altceva decât instinctul de conservare, şi nu ură sau răutate. Animalele n-au aşa ceva; de aceea, la ele nu poate fi vorba de trădare.

S-ar putea ca animalele să cunoască iubirea. În orice caz, ele nu cunosc *dorul post-mortem*, adică după cel pe care l-au văzut sigur mort. De aceea, numai omul are pomenirea sau cultul morţilor. Iar a pomeni pe cineva înseamnă a-l ţine în fiinţă.

Omul e singura specie care *se sinucide*: prin avort, homosexualitate, inginerii genetice, eutanasie etc. Există şi animale care se sinucid; dar acelea se sinucid numai ca indivizi (şi cu totul rarisim), nu ca specie. Omul se sinucide şi ca indivizi şi ca specie.

Omul nu e nici animal, nici înger. El nu e nicio medie între ei, căci se deosebeşte net de amândoi. Faţă de îngeri, omul se deosebeşte nu numai prin puterea, limita, vremelnicia şi nimicnicia care-l fac inferior, ci şi prin altele, care-l fac special în raport cu îngerii şi evidenţiază înţelepciunea şi generozitatea neînţeleasă şi necuprinsă a lui Dumnezeu. (Vezi şi Sf. Grigorie Palama, „Capete despre cunoştinţa naturală", 62-65). Poate că deosebirea cea mai mare între om şi înger nu e puterea ci moartea. Omul e fiinţa care moare, *singura fiinţă care moare*: Dumnezeu nu moare, îngerii nu mor iar animalele nu mor ci se sting. Orice om înfruntă moartea, orice om este o luptă cu ea, indiferent de vrednicia sau calitatea cu care o face. Niciun înger nu are habar de aşa ceva;



căci moartea e mai grozavă decât nefiinţa. Numai omul ştie de unicitatea vieţii, numai omul ştie de *„acum ori niciodată!"*, numai omul ştie ce e veşnicia clipei. Orice om e o viaţă şi nimic mai mult; dar e o lume întreagă, cât veşnicia: *„În orice om o lume îşi face încercarea"* (M. Eminescu, „Împărat şi proletar"). În orice caz, pentru nenorocitul care mişună pe pământ, existent, ajutor şi rezolvator nu e îngerul, ci Altcineva: pentru mine nu există decât Crucea de pe Golgota, adică Dumnezeul din Nazaret. Restul e cu totul neesenţial sau minor.

### Omul, fiinţă paradoxală

Animalul atât de modest fizic este neîncadrabil şi nemăsurabil. S-a inventat o ştiinţă, scientometria, care vrea să fie măsurarea sau cuantificarea exactă a ştiinţificităţii omului. Această ştiinţă este impostoare, pentru că vrea să facă omul obiect şi nu persoană. Or, persoana nu poate fi cunoscută prin măsurare, ci numai prin iubire: pe cine îl iubeşti nu-l măsori şi nu-l cântăreşti. Iubirea nu se cântăreşte, omul nu se măsoară. De aceea, nici Dumnezeul creştin – deşi e singurul care poate – nu-l măsoară şi nu-l cântăreşte pe om, chiar dacă psalmistul spune: *„cu palma ai măsurat zilele mele!"* (Ps. 38,7)

Deşi e foarte vulnerabil, omul este imposibil de anulat. Într-un fel, orice om este un suveran, aşa cum arată cartea biblică Iov. Mai uşor poţi anula un munte sau un râu, decât pe amărâtul de lângă tine: pentru că obiectul poate fi o rezistenţă, dar nu o contrazicere. Cel mai redus

Libris.ro

și mai slab om e capabil de minuni și poate muta munții. Să te ferească Dumnezeu de forța neputinciosului, de răzbunarea blândului și de intoleranța „tolerantului"!

Omul e singura ființă care se auto-definește prin paradox, singura care exclamă despre sine: *„Ce fiară ciudată e omul!"*

El e singura ființă din univers care-și secretă dușmani din propria ființă.

*Poftele omului.* Cea mai mare poftă a omului nu e nici iubirea, nici ura, nici averea sau plăcerea ci *stăpânia* sau pofta de a fi stăpân, de a avea slugi sau sclavi: pentru că aceasta le include pe toate celelalte. În acest sens, unii au vrut să fie stăpânii universului (demonii), alții ai planetei (Hitler, Stalin și alții), alții ai unui continent sau ai unei țări (împărații, dictatorii). Dacă n-ai reușit să ajungi nici stăpânul lumii, nici al continentului, atunci trebuie să încerci să ajungi măcar stăpânul unei țări sau al unei Biserici: măcar președinte sau patriarh! Nu se poate nici asta? Nu-i nimic! Atunci măcar un șef regional: un prefect sau un episcop! Nici asta nu se poate? Nu-i nimic! Atunci măcar un primar, protopop sau stareț! Nici asta? Atunci măcar un popă idolatrizat, un Pomohaci și un vrăjitor. Nici asta nu se poate? Nu-i nimic! Atunci măcar o slugă, un sclav, o singură persoană supusă să ai și tot ai reușit! Ești stăpân, ești mare! Sentimentul e același, stăpânia contează.

Poate vorbi omul despre om? E credibil el când își închipuie – ca un narcisism – că e ființă paradoxală?



Pare o în-chipuire de sine. Și totuși, e fascinantă această ființă chinuită, penibilă, ridicolă și absurdă, pentru că poate să facă din suferință cântec, din moarte ritual și din absurd tragedie și artă.

Nu știu cât poate vorbi omul despre om, despre ființă sau Dumnezeu, dar știu că, mai presus de toate iubirile, disperările și speranțele, cea mai cutremurătoare realitate a lumii este tenacitatea și forța cu care omul – un nimic, un nimuric și-un limbric – deplin conștient de moartea și nimicnicia lui, sfidează moartea, absurdul și neființa: nu atât prin valorile „nepieritoare" acumulate în istorie (care nu fac doi bani), ci mai ales prin credința neînfrântă în sens și în bine. Iar expresia supremă și concretă a acestei sete sau credințe, a tenacității și sfidării sisifice este spiritualitatea populară românească, mai exact *dorul* ca sentiment românesc al ființei (*„condicio valachica de ente"*).

Omul ca paradox nu poate fi explicat fenomenal sau natural, ca simplu „echilibru al contrariilor". Paradoxurile omului trimit la Absolut. De aceea, singura explicație acceptabilă pentru cugetătorul onest și riguros este aceea a omului ca și creatură a lui Dumnezeu, ca *„imago Dei"*, adevărată oglindă – în mic, limitat și relativ – a Marelui Arhetip. Iar paradoxul omului se luminează deplin și se rezolvă definitiv în credința creștină, prin întruparea lui Dumnezeu ca om în Iisus Hristos, Omul-Dumnezeu care asumă și ancorează definitiv ființa umană în energia, harul sau viața absolută a lui Dumnezeu. Poate

că Dumnezeu s-a întrupat pentru că omul e cea mai paradoxală raportare a ființei cu neființa, a absolutului cu relativul, a limitei cu infinitul. Poate că omul e încercarea cea mai grozavă a Celui Mare în minim și a Minimului ca oglindă a Maximului.

### Condiția umană

Pentru a reaminti celor care nu înțeleg (sau nu vor să înțeleagă) mizeria condiției umane – expusă magistral de Pascal, dar neînțeles de mulți – e suficient să contabilizăm lunile de iarnă, în care de dimineața până seara e numai seară, în care ianuarie e luna sinuciderilor: te năpădesc atunci complet urâtul și mizeria iar singurul lucru bun e că luna ianuarie durează numai 1 lună.

Făceam odată observația că nu viața ci existența însăși este cumplită. Această observație e banală, încât pare ridicolă. Ea merită însă făcută, pentru că nu se adresează oamenilor simpli (care o cunosc bine) ci teologilor „evlavioși", care păcălesc condiția umană.

Atât din punct de vedere al cerului cât și al pământului, condiția umană poate fi rezumată în 2 cuvinte: *„Bieții oameni!"* Sau, poate mai exact: *„Nenorociților, cine v-a pus să existați? Așa vă trebuie!"*

Secolul XXI nu este deloc cum prevedea André Malraux, că va fi mistic sau inexistent. Secolul nostru nu este nici mistic, nici inexistent: este secolul confuziei maxime. Se uită omul la mama lui și o întreabă: *„Tu cine ești? Parcă te-am mai văzut undeva?!"*



Parafrazându-l pe Sören Kierkegaard, care denumea creștinismul istoric drept *„ediția mizerabilă a creștinismului"*, noi am denumi condiția umană istorică drept *„ediția mizerabilă a omenirii"* sau un vis urât al lui Dumnezeu. Poate că totuși Dumnezeu se va trezi, se va șterge la ochi, va șterge visul cel urât și va trece la o realitate nouă, cea adevărată.

Și totuși: cu toată mizeria umană, cel mai uimitor lucru din lume – mai presus de toată existența, a mea și a lumii – mi se pare îndărătnicia cu care omul, știind bine că va fi mâncat în curând de viermi, se încăpățânează să lupte, să râdă, să se sacrifice și să sfideze moartea și neființa. Și nu numai să sfideze și să râdă ci chiar să cânte, să facă din suferință muzică și dans, așa cum face dorul românesc. De aceea, e divin ateul Albert Camus când spune: *„Lumea este de o frumusețe inumană, în care mor, totuși, oameni!"*

Condiția umană e o condiție a legii junglei, a luptei dintre semeni. Dar uneori e mai bine să ignori adversarul, decât să îl provoci. Dacă îl ignori, îl lași să rămână mic; dacă îl provoci, riști să-l cultivi și să-l faci mare, pe barba ta! Provocându-i pe ruși, Napoleon i-a făcut putere mondială, iar Hitler la fel pe sovietici. Dacă Napoleon nu intra în Rusia, rușii n-ar fi ocupat niciodată Parisul, iar dacă Hitler nu ocupa Uniunea Sovietică, Stalin n-ar fi ocupat niciodată Berlinul.

Omul rău, chiar și când e zâmbitor și fericit păstrează un rest de viclenie, vulgaritate și chiar răutate;